

УДК 378.12:327(4)

ЦІННОСТІ В КОНТЕКСТІ «КОМПЕТЕНТНОЇ СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ» В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ВИМІРІ

Мельник Н.І.

Педагогічний інститут, Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті представлено результати аналітичного дослідження проблеми ціннісних орієнтації педагогів дошкільної освіти в європейському освітньому вимірі. Автором актуалізовано питання аксіологічного підходу у професійній підготовці педагогів та особливості його засад у європейському контексті. Визначено, що пріоритетними цінностями у європейському освітньому вимірі виступають цінності демократії, гуманізму та полікультурного різноманіття, які виявляються відповідно у вміннях педагога організувати демократичне вільне та розвивальне середовище в освітньому закладі, організації освітнього процесу спрямованого на всебічний гармонійний розвиток усіх дітей та в створенні умов для прийняття різноманітності культур.

Ключові слова: цінності, педагогічна освіта, педагоги дошкільної освіти.

Постановка проблеми. Останніми роками у вітчизняній та європейській науковій періодиці та дослідження актуалізувалось питання аксіологічного підходу в різних освітніх ланках, особливу увагу приділено педагогічній освіті, як сфери, яка є найбільш чутливою до різних суспільних трансформацій, та ціннісно базованій підготовці майбутніх педагогів, як найперших агентів впливу на підростаюче покоління та носіїв цінностей, які диктуються суспільством. Педагоги є найважливішим компонентом цілісної освітньої системи, оскільки вони мають найбільшу здатність безпосередньо впливати на учасників освітнього процесу та на зміст навчальних програм різних ланок освіти, аніж будь-хто інший з учасників системи освіти [3]. Крім того, педагоги є ключовими акторами у освітніх закладах, які можуть формувати поведінку вихованців чи випускників. З їхнім ентузіазмом, особистістю, ставленням та знаннями вчителі можуть впливати на своїх учнів на прийняття позитивних чи негативних форм поведінки. У цьому процесі педагог повинен мати певні якості, включаючи загальні знання, конкретні знання на місцях та педагогічні знання. Проте афективні відповіді педагогів, їхнє відношення до професії є настільки ж важливими, як і їхня кваліфікація [7]. Вкрай важливо, щоб педагоги добровільно виконували свої обов'язки та були віддані професії, якщо вони хочуть стати успішними. Педагоги також є ключовими носіями цінностей, оскільки вони передають свої власні цінності майбутнім поколінням через навчальну програму [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідуючи проблему цінностей педагога в європейських закладах педагогічної освіти Марголіс і Ромеро вивчали вплив навчальної програми на формування цінностей студентів соціально-педагогічних спеціальностей. Результати їхніх співбесід показали, що програма мала багато компонентів, включаючи "приховані стереотипи", що негативно вплинуло на ціннісні орієнтації учасників. Крім того, Баки-оглу та Токмак (2009) стверджували, що цін-

ності педагогів не тільки впливають на цінності вихованців чи учнів, але також мають наслідки для освітніх процесів. Вони виявили, що педагоги складали різні оціночні судження щодо навчальних процесів, і ці відмінності іноді призводили до конфліктів між педагогами. Автори також виявили, що справедливі судження серед педагогів стосовно дисциплін та процесів оцінювання мали ще більш несприятливий вплив на учасників освітнього процесу [5].

Освітня діяльність – це моральна діяльність, в якій педагог повинен враховувати як етичну складність навчального процесу, так і моральний вплив, який педагог може реалізувати в цьому процесі на своїх вихованців чи учнів [5]. У працях зарубіжних дослідників Холстеда, Ловака, Кюлена, Джонстоуна визначено, що всі види діяльності в освітніх закладах різних ланок відбувається навчання морально-етичних засад та норм співіснування у суспільстві та розвиток цінностей, а відтак освітні заклади часто називають ціннісним утворенням. Холстед та Сонберг у своїх працях підкреслюють, що в той час як явні цінності освіти відносяться до офіційної навчальної програми певного освітнього закладу важливим є вміння педагога передавати загальнолюдські, гуманно орієнтовані та демократичні цінності та морально-етичні норми поведінки, але ще більш важливим є культивування цих цінностей педагогом особисто, що реалізується в його практичній повсякденній діяльності [4; 8].

З огляду на зазначене, науковий інтерес становить система цінностей педагогів дошкільної освіти, що детермінує метою даної статті.

Виклад основного матеріалу. *Аксіологічний підхід* (І. Бех, Н. Естейн (N. Epstein), Р. Інглехарт (R.F. Inglehart), М. Каган (M.S. Kagan), А. Мерабайн (A. Mehrabian), В. Огнев'юк, Л. Пуховська, І. Соколова, Л. Хоружа) характеризує цінності як основу регуляції людської поведінки, навчальної і професійної діяльності, прийняття рішень у ситуаціях вибору. За дослідженням Л. Пуховської, в основу педагогічної освіти країн Європи покладено систему загальноєвропейських цінностей, якими послуговуються

**Ціннісні орієнтації дошкільних педагогів у контексті вимірів
«компетентнісної системи дошкільної освіти» в Європі**

<p>Цінності в «індивідуальному вимірі компетенцій»</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Урахування потреб дітей в умовах мережі дошкільних навчальних закладів і системи дошкільної освіти в цілому, сприяння у повноцінному розвитку та реалізації їхнього потенціалу. - Свідоме сприйняття освіти як цілісного процесу, який охоплює навчання, виховання і догляд за дітьми. - Усвідомлення необхідності та цінності застосування інклюзивних освітніх підходів. - Сприйняття дітей як компетентних, активних агентів власного навчання. - Сприйняття освітнього процесу як спільно побудованого і відкритого процесу, який забезпечує успішну соціальну взаємодію дітей і заохочує їх до подальшого навчання та пізнання довкілля. - Застосування міждисциплінарного підходу до навчання. - Застосування багатомовного підходу, який сприяє навчанню в контексті різноманітності. - Застосування людиноцентричного підходу, який засновано на правах людини в системі дошкільної освіти, відповідно якого права дитини захищено, дитина є громадянином, що має повне право на участь у громадському та культурному житті своєї громади. - Підтримка демократії, солідарності, активної громадянської позиції, творчого потенціалу та особистісного становлення дітей. - Застосування демократичного і критично рефлексивного підходу до освіти дітей дошкільного віку. - Застосування демократичного і всеосяжного підходу до освіти дітей молодшого віку і їх сімей з метою підтримки соціальної згуртованості. - Визнання освітньої відповідальності батьків як основних і перших агентів виховного впливу дітей в дошкільні роки. - Запровадження демократичного і всебічного підходу до дітей з різними особливостями. - Правозахисний підхід до системи дошкільної освіти та освітніх послуг, що пов'язані з нею, що сприяє залученню дітей та їхніх сімей до активної громадянської позиції, солідарності і протязом усього життя. - Прагнення до соціального забезпечення дітей та їхнього благополуччя.
<p>Цінності в інституційних міжособистісних компетенціях</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Демократія і повага до різноманіття - Розуміння професійного розвитку як безперервного процесу навчання, який охоплює особистісний і професійний ріст. - Сприйняття та розуміння професійного навчання як рекурсивної взаємодії практики і теорії, яка повинна підтримуватися когерентно через різні етапи професійної кар'єри. - Розуміння сутності функціонування мережі дошкільних навчальних закладів та інших інституцій, які критично відображають потреби та запити громад. - Усвідомлення того, що мережа дошкільних навчальних закладів та інших інституцій є своєрідною платформою для громадської участі, що сприяє зміцненню соціальної згуртованості. - Сприйняття професіоналізації як процесу, який охоплює соціальне і культурне просування для забезпечення освіти впродовж життя та соціальної інтеграції. - Розуміння професіоналізації як безперервного процесу навчання, який охоплює особистий і професійний зростання. - Розуміння професіоналізації як процесу навчання, який відбувається у взаємодії. - Розуміння професійного навчання як рекурсивної взаємодії практики і теорії, яка забезпечується через взаємозв'язок різних етапів професійної кар'єри.
<p>Цінності у «вимірі компетенцій між освітніми закладами та міжвідомчі компетенції»</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Демократія та повага до різноманітності. - Застосування паритетного підходу до освіти і догляду за маленькими дітьми з метою сприяння соціальної згуртованості. - Розуміння значення єдності виховання та навчання, їх інтегрованість з метою забезпечення потреб всіх дітей. - Застосування інклюзивних освітніх підходів. - Застосування міждисциплінарного підходу до професійного розвитку на основі партнерства.
<p>Цінності у «вимірі компетенцій управління»</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Право дітей на активну участь в житті суспільства. - Право дітей розвивати весь свій потенціал через освіту і успішне навчання. - Повага до соціальної диференціальності та урахування соціальної різноманітності. - Освіта визначається найвищим суспільним благом. - Демократія, соціальна інтеграція та економічний розвиток.

європейські теоретики та практики, і які визначають концептуальні засади освіти педагогів в цілому [2, с. 8-26]. У сучасній педагогіці аксіологія є методологічною основою, яка детермінує систему педагогічних поглядів, в основі якої лежить розуміння утвердження цінності людського життя, виховання й навчання, педагогічної діяльності та освіти. Уперше дефініцію було запропоновано у праці французького вченого-філософа П. Лапі (P. Lape) для виділення галузі філософії, що вивчає ціннісну проблематику. Особливе значення, на думку сучасних укра-

їнських та зарубіжних вчених (Н. Асташова, І. Бех, Т. Бутківська, О. Вишневський, Н. Естейн (N. Epstein), Р. Інґлехарт (R. Inglehart), М. Кіган (M. Kagan), А. Мерабайн (A. Mehrabian), В. Огнев'юк, О. Сухомлинська, В. Сластьонін), аксіологічний підхід має у контексті педагогічної сфери. Н. Асташева зауважує, що педагогічна діяльність по своїй сутності є ціннісною, оскільки вона втілюється людьми і існує заради людей; у ній людина може знайти застосування своїм здібностям, розвинути творчий потенціал, сформулювати своє професійне кредо. Вагоме

значення дослідниця надає аксіолого-комунікативній складовій педагогічної діяльності, яка прямо залежить від розуміння та застосування педагогом аксіологічного підходу в професійній діяльності. У працях А. Мерабайна та Н. Епштейна аксіологічний підхід пов'язують з тенденцією формування в особистості здатності емоційно та емпатично реагувати на психологічні стани іншої особи. За поясненням В. Слассьоніна, аксіологічний підхід виконує функцію своєрідного мосту між теорією і практикою. З одного боку, він уможливило вивчення різних явищ і подій з погляду закладених в них можливостей щодо задоволення актуальних потреб людини, а з іншого – розв'язати завдання подальшої гуманізації суспільства [1, с. 27].

Аксіологічний аспект виступає внутрішнім чинником педагогічної діяльності будь-якого педагога і дошкільного зокрема, тому за допомогою аксіологічного підходу шляхом аналізу можна виявити ціннісні аспекти в освітній політиці країн, цінності, які формуються у процесі професійної підготовки, та ціннісні орієнтири в професійній діяльності, їх переваги; виявити ціннісні особливості в методах та засобах професійної педагогічної підготовки дошкільних педагогів тощо.

У директивному документі «Діти в Європі» окрема увага приділяється питанням основоположних цінностей в дошкільній освіті у контексті чотирьох вимірів «компетентної системи

дошкільної освіти» (індивідуального; інституційного та рівня команди; між інституційного та управлінського рівнів) [9] визначено та сформульовано ціннісні орієнтири, якими повинні керуватися дошкільні педагоги у Європі. Тезисно представимо їх у зведеній таблиці 1.

Представлені у таблиці 1 цінності визначаються пріоритетами демократії, суспільного та культурного різноманіття, спрямованістю на особистість дитини, визнання дитинства як самотнього цілісного та надважливого феномену та періоду становлення цілісної особистості.

Висновки. Отже, виміри та цінності становлять своєрідний кластер орієнтацій для формування професійної компетентності педагогів дошкільної освіти, обов'язковими орієнтирами для навчальних програм європейських університетів та інших освітніх закладів, які готують фахівців у сфері дошкільного виховання та освіти. Проблемним та дискусійним залишаються питання професійних компетентностей педагогів дошкільної освіти в європейському освітньому вимірі, що базуються на означених цінностях, зокрема когнітивний та діяльнісний компоненти. **Подальшого дослідження потребує** діагностика цих цінностей у вітчизняному освітньому вимірі, окрім того важливим є дослідження взаємозв'язку освітньої політики та ціннісних орієнтацій у педагогічній освіті як у європейському, так і в українському вимірах освіти.

Список літератури:

1. Мельник Н.І. Професійна підготовка дошкільних педагогів у країнах Західної Європи: теорія і практика: монографія / Н.І. Мельник. – Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. – 392 с.
2. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності : [монографія] / Л.П. Пуховська ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Київ: Вища шк., 1997. – 180 с.
3. Zetin Ş. (2006). Öğretmenlik mesleği tutum ölçeğinin geliştirilmesi (geçerlik ve güvenirlik çalışması) [Establishment of the profession of teaching attitude scale (The study for validity and confidence)]. *J. Industrial Arts Aducation Faculty of Gazi University* 18:28-37.
4. Halstead J.M. (1996). Values and values education in schools. In J.M. Halstead & M.J. Taylor (Eds.). *Values in education and education in values* (p. 3-14). London: The Falmer Press.
5. Robert Thornberg and Ebru Oğuz. Teachers' views on values education: A qualitative study in Sweden and Turkey, 2013, *International Journal of Educational Research*, (59), 1, 49-56. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijer.2013.03.005>.
6. Schwartz S. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. M.P. Zanna (Ed.). *Advances in Experimental Social Psychology* In (p. 1-65). San Diego: Academic Press.
7. Semerci N., Semerci Ç. (2004). Türkiye'de öğretmenlik tutumları [Attitudes toward teaching in Turkey]. *Firat University J. Soc. Sci.* 14(1):137-146.
8. Thornberg R. (2008a). The lack of professional knowledge in values education. *Teaching and Teacher Education*, 24, 1791-1798.
9. Young children and their services: developing a European approach : Children in Europe Policy Paper [Electronic resource] : a Children in Europe Policy paper : (English version) : [September 2008] / Bernard van Leer Foundation, Eurochild International Step by Step Association, EECERA Utdanningsforbundet. – [S. l. : Step by Step Association], 2008. – 11 p. – Retrieved from: http://www.fruehe-chancen.de/fileadmin/PDF/Archiv/children_in_europe.en.pdf. – Title from the screen. – Date of retrieving: 27.05.2018.

Мельник Н.И.

Педагогический институт,
Киевский университет имени Бориса Гринченко

ЦЕННОСТИ В КОНТЕКСТЕ «КОМПЕТЕНТНОСТНОЙ СИСТЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ» В ЕВРОПЕЙСКОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ИЗМЕРЕНИИ

Аннотация

В статье представлены результаты аналитического исследования проблемы ценностных ориентации педагогов дошкольного образования в европейском образовательном измерении. Автором актуализирован вопрос аксиологического подхода в профессиональной подготовке педагогов и особенности его принципов в европейском контексте. Определено, что приоритетными ценностями в европейском образовательном измерении выступают ценности демократии, гуманизма и поликультурного разнообразия, оказываются соответственно в умениях педагога организовывать демократическое свободное и развивающее среда в образовательном учреждении, организации образовательного процесса, направленного на всестороннее гармоничное развитие всех детей и в создании условий для принятия разнообразия культур.

Ключевые слова: ценности, педагогическое образование, педагоги дошкольного образования.

Melnyk N.I.

Pedagogical Institute, Borys Grinchenko Kyiv University

VALUES IN THE CONTEXT OF THE "COMPETENT SYSTEM OF PRESCHOOL EDUCATION" IN THE EUROPEAN EVALUATION MEASUREMENT

Summary

The article presents the results of analytical research of the problem of value orientation of teachers of preschool education in the European educational dimension. The author has actualized the issue of axiological approach in the professional training of teachers and the peculiarities of his principles in the European context. It is determined that the priority values in the European educational dimension are the values of democracy, humanism and multicultural diversity that manifest themselves in the ability of the teacher to organize a democratic free and development environment in an educational institution, organizing an educational process aimed at the harmonious development of all children and creating conditions for adoption of the diversity of cultures.

Keywords: values, pedagogical education, teachers of pre-school education.